

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ТА ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

DOI 10.31558/2519-2949.2019.4.15

УДК 327.8

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8856-2774>

*Літвін Л. А., Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Метою роботи є проаналізувати сучасні геополітичні концепції та визначити їх значення для України.

Підкреслено, що коректна реалізація здобутків геополітики як однієї з провідних наук двадцять першого століття надає змогу державам обирати свою зовнішньополітичну стратегію розвитку, захищати національні інтереси та розвиватися на міжнародній арені. В той же час наголошено, що сучасна геополітика являє собою складний комплекс подекуди неоднозначних і спірних проектів і проєктів. Часто геополітичні концепції сприяють функціонуванню виключно наддержав. Тому є важливим адекватний аналіз сучасних геополітичних концепцій і визначення можливості прийняття їх ідей до певного використання. Зроблено наголос, що актуальність даного дослідження обґрунтовується необхідністю оновити та зробити більш ефективною геополітичну стратегію України з використанням існуючих наукових здобутків і модернізаційним потенціалом держави.

Проаналізовані такі геополітичні концепції як концепції конвергенції, неомондіалізму, неосвразійства, концепція «лінії горизонту» Ж. Атталі, футурологічна концепція катастроф К. Санторо, ідея орієнталізму Е. Саїда. Визначені їх специфічні особливості. Розглянуто поняття геоeкономіки та окреслений геоeкономічний просторовий підхід Ж. Атталі, зокрема, можливі геоeкономічні простори в світі. Означені ймовірні сценарії катастроф за К. Санторо.

Зазначено, що як у концепції неомондіалізму, так і в концепції неосвразійства Україні відведена роль не самостійного актора, а плацдарму для імперських амбіцій наддержав. Футуристичні ідеї є ефективними для прогнозування певних геополітичних процесів та можуть використовуватися для оновлення геополітичної стратегії, а концепцію орієнталізму українські науковці та державні й політичні діячі можуть використовувати для більш глибокого пізнання різних культур у міжнародних відносинах.

Зроблено висновок, що основними напрямками розвитку сучасних геополітичних концепцій є: глобалізаційний вимір, взаємозв'язок між усіма державами світу, розвиток ринкових відносин та лібералізм, збільшення кількості локальних війн, перерозподіл геополітичних точок впливу, переформатування міжнародних організацій. Підкреслено, що одним із основних аспектів у цьому контексті виступає збільшення могутності держав Тихоокеанського регіону, а також певних держав Сходу. Неоднозначною залишається геополітична роль країн Африканського континенту. Визначено, що для української держави наразі важливо позиціонувати себе сильною «серединною» державою; розвивати інформаційні технології; налагоджувати більш ефективні партнерські відносини з країнами Азії, Африки та Сходу; ще активніше брати участь у міжнародних заходах та затверджуватися як член міжнародних організацій; створювати свою геополітичну концепцію та стратегію; остаточно визначити геополітичну ідентичність. Підкреслено, що перспективами подальших досліджень є вивчення інших сучасних геополітичних концепцій, а також аналіз та прогнозування геополітичної картини світу та змін у розстановці центрів сили й ролі України в них.

Ключові слова: геополітика, геополітичні концепції, геостратегія.

Коректна реалізація здобутків геополітики як однієї з провідних наук двадцять першого століття надає змогу державам обирати свою зовнішньополітичну стратегію розвитку, захищати національні інтереси та розвиватися на міжнародній арені. В той же час сучасна геополітика являє собою складний комплекс подекуди неоднозначних і спірних проектів і проєктів. Часто геополітичні концепції сприяють функціонуванню та забезпеченню могутності виключно наддержав. Тому є важливим адекватний аналіз сучасних геополітичних концепцій і визначення можливості прийняття їх ідей до певного використання.

Актуальність даного дослідження обґрунтовується необхідністю оновити та зробити більш ефективною геополітичну стратегію України з використанням існуючих наукових здобутків і модернізаційним потенціалом держави.

Метою роботи є проаналізувати сучасні геополітичні концепції та визначити їх значення для України.

Дослідженням геополітичних питань з різних сторін наразі займаються багато іноземних і вітчизняних учених. Так, відомий український геополітик професор В. Дергачов пропонує, зокрема, геополітичну теорію Великих багатомірних просторів, аналізує геополітичний код України, надає геополітичні прогнози тощо. Ю. І. Шмаленко розглядає сутність геополітичних учень українських дослідників та геостратегію української держави. О. В. Дашевська вивчає геополітичний статус держави. Е. Шинкарук досліджує питання міжнародної політики, геополітичних ідентичності та визнання. В той же час відкритим залишається питання геополітичного статусу України, геостратегічної концепції держави, а відповідно й аналізу сучасних світових геополітичних концепцій для визначення геополітичного майбутнього української держави.

Отже, одним з сучасних геополітичних поглядів є теорія конвергенції – вчення, яке обґрунтовує мирне співіснування двох систем, капіталізму і соціалізму, можливість і необхідність згладжування економічних, політичних та ідеологічних відмінностей між капіталізмом і соціалізмом, їх подальшому синтезу в якое «змішане суспільство». Розроблялася в середині 1950-х років ряду західних соціологів, політологів, економістів і філософів: Дж. Гелбрейт, У. Ростоу, Б. Рассел, П. Сорокін, Я. Тінберген та ін.

Ця концепція з'явилася в роки ідеологічного та військового протистояння двох суспільно-політичних систем, соціалізму і комунізму. Протистояння несло людству загрозу ядерної війни та глобального знищення всього живого. Мислителі Заходу все більше приходили до думки, що божевільному змагання і військовій гонці треба протиставити щось таке, що примирить дві ворогуючі соціальні системи. Так народилася концепція, згідно з якою, запозичуючи один у одного всі кращі риси і тим самим зближуючись один з одним, капіталізм і соціалізм зможуть ужитися на одній планеті і гарантувати їй мирне майбутнє. У результаті синтезу має з'явитися щось середнє між капіталізмом і соціалізмом. Його назвали «третій шлях» розвитку [6].

Новою версією мондіалізму в пострадянську епоху стала доктрина Ф. Фукуяма, який опублікував на початку 90-х років програмну статтю «Кінець історії». Її можна розглядати як ідейну базу неомондіалізму.

Фукуяма пропонує наступну версію історичного процесу. Людство від темної епохи «закону сили», «мракобісся» і «нерационального менеджування соціальної реальності» рухалося до найбільш розумного і логічного устрою, що втілюється в капіталізмі, сучасній західній цивілізації, ринковій економіці й ліберально-демократичній ідеології. Історія та її розвиток тривали тільки за рахунок нерациональних факторів, які мало помалу поступалися місцем законам розуму, загального грошового еквівалента всіх цінностей тощо. Падіння СРСР знаменує собою падіння останнього бастиону «ірраціоналізму». З цим пов'язано «закінчення історії» й початок особливого планетарного існування, яке проходитиме під знаком ринку і демократії, які об'єднують світ у злагоджену рационально функціонуючу машину.

Такий «новий порядок», хоча і заснований на універсализації чисто атлантичної системи, виходить за рамки атлантизму, і всі регіони світу починають переорганізовуватись за новою моделлю, навколо її найбільш економічно розвинених центрів [7].

Геополітична концепція «мондіалізму», суттю якої є утвердження повної планетарної інтеграції, створення єдиного світу має дуже давні історичні корені. Французький мислитель О. Конт писав, що людство – це всесвітня батьківщина, покликана об'єднати, принаймні в майбутньому, всіх земель. Давню історію мають претензії американців на винятковість. Уже в середині XIX ст. деякі американські ідеологи стверджували, що у близькому майбутньому США стануть центром, навколо якого згуртуються всі нації, що США, подібно до сонця, справлять «доленосний вплив» на країни

Європи, а далі – «на азійські імперії». Як стверджував американський політолог Г. Моїс, американці повинні взяти на себе тягар білої людини, скрізь несучи з собою «стабільність» і «прогрес» американського зразка. Ці ідеї були покладені в основу державної зовнішньої політики США. В них підкреслювалося, що перемога у Другій світовій війні покладає на американський народ тягар відповідальності за подальше керівництво світом.

У ХХ ст. США стали головним ідеологічним і політичним центром мондіалізму. Було визначено своєрідний центр з реалізації цієї концепції, розроблено декілька варіантів (моделей) переходу до єдиної світової системи під патронатом США. Один із них спирався на ідеї конвергенції (злиття, зближення). Теорію конвергенції створив американський соціолог російського походження П. Сорокін (1889 – 1968). У 70-х роках цю концепцію модернізувала з огляду на потреби мондіалізму група аналітиків під керівництвом З. Бжезинського й Г. Кісінджера. В рамках цієї теорії розроблено методи формування нової культурно-ідеологічної цивілізації, проміжної між соціалізмом і капіталізмом, з утворенням світового уряду. До світового уряду мають увійти Вашингтон і Москва. Реалізуючи цей проект, СРСР пішов на поступки США з усіх принципових питань – скорочення озброєння, розпуск Варшавського Договору, що зрештою призвело до розвалу політичної та економічної системи СРСР, східноєвропейських країн. У той же час Захід не пішов ані на політичні, ні на ідеологічні, ні на геополітичні поступки. Таким чином, мондіалізм було ефективно використано атлантистами-політиками в «холодній війні» проти Радянського Союзу й країн Центральної та Східної Європи [6].

Новою версією мондіалізму стала концепція політолога Ф. Фукуями, що окреслена в його статті «Кінець історії?» й книзі «Кінець історії й остання людина». За концепцією Фукуями, настає «кінець історії» й початок планетарного існування людства, коли регіони розпочнуть переструктуровуватись, орієнтуючись на наймогутніші економічні ядра – центри. ХХ ст. позначене ідеологічним насильством, коли лібералізм змушений був боротися з залишками абсолютизму, більшовизмом і фашизмом, а також із новітнім марксизмом, який прагнув втягти світ у страхіття ядерної війни. Й тільки наприкінці століття, замість конвергенції капіталізму й соціалізму, знову утверджується ліберальна демократія західного гатунку як остаточна, найбільш розумна форма держави. З тим чинником прихильник неомондіалізму пов'язує початок нового панування людства – планетарного, де пануватимуть ринок і демократія, які інтегрують світ у єдине ціле [7].

Концепція мондіалізму виникла ще до перемоги Заходу в «холодній війні». Ця геополітична доктрина у різних варіантах постулювала необхідність повної планетарної інтеграції, переходу від множинності держав, народів, націй і культур до «уніфікованого світу». Причому мондіалізм другої половини ХХ ст. передбачав два варіанти розвитку подій: або повну перемогу Заходу над Сходом в їх геополітичному протистоянні (що передбачало руйнування Радянської держави та комплексну трансформацію її союзників на онові західних цінностей), або конвергенцію двох ідеологічних таборів в життєздатну комбіновану конструкцію. Реалізувався перший варіант. Зосередження геостратегічної влади Заходу в руках Сполучених Штатів наприкінці ХХ ст. своїм результатом мало перетворення цієї країни в «штаб мондіалізму». При цьому ХХІ ст. принесло переформатування геополітичної картини світу та перерозподіл центрів сили [6].

Наприкінці 60-70-х років ХХ ст. розрізнені течії євразійства сформувалися в якісно нову течію – неоевразійство. Ця течія пов'язана з ідеєю пасіонарності Л. Гумільова.

Спираючись на висновки історії, географії й природознавства, Л. Гумільов формулює висновок про те, що «великороси» – особливий етнос, який склався під могутнім впливом пасіонарного (пасіонарність – надлишок екстремальної енергії) поштовху. Цей сплав етносів міг утворитися як симбіоз, народжений специфічним поєднанням лісу й степу. Союз лісу й степу визначив суть цивілізації, культури, стереотипів, поведінки «великоросів» [2].

Час, науково-технічний прогрес та інші фактори, безумовно, наклали відбиток на зовнішній вигляд етносів, які проживають у Євразії, внесли суттєві корективи в їхній менталітет. Проте діючі сили «місця розвитку» впливають на жителів цього ареалу й понині.

Як нова течія неоевразійство має декілька різновидів. Представники течії національної ідеократії імперського континентального масштабу протистоять ліберальному західництву та вузькоетнічному націоналізму. На їхню думку, Росія – це вісь геополітичного великого простору. Її завдання і місія – утворення імперії євразійського соціалізму. Ліберальну економіку, створювану російськими реформаторами, вони вважають прикметою атлантизму. Представники протилежного напрямку визначають стратегічну важливість Європи для завершення євразійського «великого простору» [2].

Ще одна течія неоевразійства підтримує й розвиває ідеї, покликані відновити економічну взаємодію колишніх республік Радянського Союзу. Йдеться переважно про «економічне євразійство». З такою ідеєю вже кілька років виступає Президент Казахстану 1990 – 2019 рр. Н. Назарбаєв.

Л. Гумільов, як і його попередники, не протиставляв решті світу величезний континент Євразія. Євразія виступає як один із геополітичних центрів, а не домінує у світі.

Прихильники євразійства першої течії вважають, що перемога Заходу в «холодній війні» концептуально означає завершення біполярного світу й початок однополярного світу. Неоевразійці Росії не можуть погодитися з таким варіантом розвитку подій. Прогнозується кілька моделей нового світоустрою.

За першою моделлю, стверджується, що оновлена Росія, зміцнивши свою державність і відродивши свою економіку на базі сучасних технотронних технологій, посяде у світі відповідне для неї місце, знову віднайде свою традиційну силу. Зокрема, за цією концепцією останніми роками Російська Федерація буде зовнішню політику.

Друга модель передбачає, що у XXI ст. противагою атлантизму може виступити Китай. Стрімке економічне зростання, величезна територія, потужний демографічний потенціал, активна динамічна зовнішня політика, могутні, що швидко модернізуються, збройні сили, надають цьому варіантові реальних перспектив. Проте Китай на практиці балансує між атлантизмом і євразійством, і ця політика швидше за все буде тривалою.

Згідно з третьою моделлю, найімовірнішою суперницею США може стати Японія, яка на початку XXI ст. виступає в ролі супердержави.

Четверта модель розглядає ймовірність того, що ісламські країни та Індія можуть стати реальною противагою атлантизму й мондіалізму, якщо в економічному та військовому розвитку їм допоможе Росія. На думку Л. Гумільова, якщо Росія й буде врятована, то тільки як євразійська держава і тільки через євразійство [2].

Як у концепції неомондіалізму, так і в концепції неоевразійства Україні відведена роль не самостійного актора, а плацдарму для імперських амбіцій наддержав. Тому ці погляди не сприятимуть розвитку української держави, а визначальною необхідністю є позиціонування України як суверенної незалежної держави.

Інший геополітик і футуролог Ж. Атталі в своїй концепції «лінії горизонту» вважає, що зараз настає третя ера – «ера грошей», які є універсальним еквівалентом цінності, оскільки, прирівнюючи всі речі до матеріального цифрового виразу, з ними гранично просто управлятися найбільш раціональним чином. Такий підхід сам дослідник пов'язує з настанням месіанської ери.

Ж. Атталі пропонує свою версію майбутнього, яке «вже настало». Домінація на всій планеті єдиної ліберально-демократичної ідеології та ринкової системи разом з розвитком інформаційних технологій призводить до того, що світ стає єдиним і однорідним, геополітичні реальності, які домінували протягом всієї історії, в «третьій ері» відступають на задній план. Геополітичний дуалізм скасовується [10].

Але єдиний світ отримує все ж нову геополітичну структуралізацію, засновану на цей раз на принципах геоekonomіки. Вперше концепції геоekonomіки запропонував розвивати історик Ф. Реріг, а розвинув її Ф. Бродель.

Геоekonomіка – це особлива версія мондіалістської геополітики, яка розглядає пріоритетно не географічні, культурні, ідеологічні, етнічні, релігійні чинники, що складають суть геополітичного підходу, а чисто економічну реальність в її відношенні до простору. Для геоekonomіки абсолютно не важливо, який народ проживає на конкретній території, яка його історія, культурні традиції. Все зводиться до того, де розташовуються центри світових бірж, корисні копалини, інформаційні центри, великі виробництва. Геоekonomіка підходить до політичної реальності, якщо б світовий уряд і єдина планетарна держава вже існували.

Геоekonomічний підхід Ж. Атталі призводить до виділення трьох найважливіших регіонів, які в єдиному світі стануть центрами нових економічних просторів:

1) Американський простір, що остаточно об'єднує обидві Америки в єдину фінансово-промислову зону.

2) Європейський простір, що виникає після економічного об'єднання Європи.

3) Тихоокеанський регіон, зона «нового процвітання», що має декілька конкуруючих центрів (Токіо, Тайвань, Сінгапур тощо).

Між цими трьома мондіалістськими просторами, на думку Ж. Атталі, не існуватиме ніяких особливих відмінностей або протиріч, так як економічний та ідеологічний тип буде у всіх

випадках суворо тотожним. Єдиною різницею буде географічне місце розташування найбільш розвинених центрів, які будуть концентрувати навколо себе менш розвинені регіони, розташовані в просторовій близькості. Така концентрична переструктуралізація зможе здійснитися тільки в «кінці історії» [10].

Наступною з геополітичних концепцій можна зазначити футурологічну концепцію, розроблену міланським Інститутом Міжнародних Політичних Досліджень (ISPI) під керівництвом професора К. Санторо.

Згідно моделі К. Санторо, зараз людство перебуває в перехідній стадії від біполярного світу до мондіалістської версії багатополарності. Міжнародні інститути К. Санторо представляються надієвими й відбивають застарілу логіку двополярної геополітики. Більше того, весь світ несе на собі стійкий відбиток «холодної війни», геополітична логіка якої залишається домінуючою. Санторо передбачає, що така ситуація не може не скінчитися періодом цивілізаційних катастроф.

Далі він викладає передбачуваний сценарій цих катастроф:

- 1) Подальше ослаблення ролі міжнародних інститутів.
- 2) Наростання націоналістичних тенденцій серед країн, що входили у Варшавський договір і в Третьюму світі. Це призводить до хаотичних процесів.
- 3) Дезінтеграція традиційних блоків (це не зачіпає Європи) й прогресуючий розпад існуючих держав.
- 4) Початок епохи воєн малої і середньої інтенсивності, в результаті яких складаються нові геополітичні утворення.
- 5) Загроза планетарного хаосу змушує різні блоки визнати необхідність створення нових міжнародних інститутів, що володіють величезними повноваженнями, що фактично означає встановлення світового уряду.
- 6) Остаточне створення планетарної держави під егідою нових міжнародних інстанцій (світовий уряд) [1; 6].

Футуристичні ідеї є ефективними для прогнозування певних геополітичних процесів та можуть використовуватися для оновлення геополітичної стратегії.

Однією із сучасних геополітичних концепцій також можна вважати концепцію орієнталізму американського професора Е. Саїда. Дослідник аналізує стосунки Сходу й Заходу. Е. Саїд підкреслював, що новоєвропейська культура формувалась і набирала сили, протиставляючи себе Сходу, який виступав для європейців своєрідним образом «іншого» [8; 9].

Орієнталізм виступає явищем, породженим певними політичними тенденціями та силами. У праці Схід представлений як статичний і не здатний до самостійного розвитку. Східна динаміка з її власними законами соціальної еволюції була представлена як статика лише тому, що вона не Західна. Особливий, специфічний, «східний» тип розвитку був представлений як відсутність розвитку взагалі саме тому, що він не відповідав західним стандартам розвитку й прогресивності, тобто не був у відповідності з уявленнями про лінійний розвиток і прогрес. Саме так формувалась орієнталістська міфологія – існував утворений міф про інертний, соціально заціпенілий Схід. Створенню цього міфу сприяли не лише окремі вчені й науковці зі своїми міркуваннями й науковими переконаннями, а й європейські письменники, поети й прості мандрівники. Останні, відвідуючи країни Сходу, цілеспрямовано (не завжди свідомо) шукали й помічали лише екзотику й підтвердження вже існуючих стереотипів (поширені стереотипи, які згадує Саїд: «східна лінь», «східний деспотизм», «східна чутливість», «східне відчуження», абстрагування тощо). Зі стереотипів формувались і виводились наукові схеми – за принципом закону зворотнього зв'язку. На цьому шляху орієнталізм перетворювався в систему завмерлих і сталих істин, перестаючи бути наукою.

Саїд зазначає, що значну роль у нав'язуванні орієнталізму освіченим людям на Сході в якості засобу їх самопізнання зіграло те, що адміністративними мовами колоній були англійська та французька мови. Це означає, що найбільша пізнавальна діяльність азіатів та африканців відбувалась не їх рідною мовою, а англійською або французькою. А вивчення незахідної цивілізації на мові західної цивілізації не могло не спричинити насадження європоцентризму.

В праці досить чітко можна прослідкувати докір Саїда Заходу у створенні ворожого образу Сходу. Але таким чином одночасно автор ніби сам створює ворожий для Сходу образ Заходу, утворюючи певне протиріччя.

Отже, згідно Саїду, орієнталізм – це погляд на Схід, нав'язаний політичною владою, культурним дискурсом, стереотипами Західної Європи. В першу чергу маються на увазі великі

колоніальні держави, такі як Франція та Англія. Орієнталізм передбачає певне нерівноправ'я між Заходом та Сходом: другий не в змозі самостійно розповісти про себе, натомість перший просто зобов'язаний це зробити – шляхами наукових досліджень, систематизацією, подорожами, через застосування літератури й мистецтва. В ході цього процесу різні нації та культури об'єднуються в загальноприйняте поняття Сходу. Часто це поняття пов'язане із загрозою, небезпеками, спокусами, екзотикою. Коли мова йде про Схід, підкреслюється його давність, але водночас вона протиставляється сучасності та прогресивності, а тому сприймається як відсталлий регіон, який повинен дати змогу Заходу (Європі) собі допомогти. Саїд приходиться до того, що таке сприйняття Сходу – це ніщо інше як видумка Європи.

У роботі присутня критика заходоцентризму, аналіз політичних та суспільно-культурних процесів між Сходом та Заходом, а також бачення діалогу культур [8; 9].

Цю концепцію українські науковці та державні й політичні діячі можуть використовувати для більш глибокого пізнання різних культур у міжнародних відносинах.

Таким чином, основними напрямками розвитку сучасних геополітичних концепцій є: глобалізаційний вимір, взаємозв'язок між усіма державами світу, розвиток ринкових відносин та лібералізм, збільшення кількості локальних війн, перерозподіл геополітичних точок впливу, переформатування міжнародних організацій. Одним із основних аспектів у цьому контексті виступає збільшення могутності держав Тихоокеанського регіону, а також певних держав Сходу. Неоднозначною залишається геополітична роль країн Африканського континенту. Для української держави наразі важливо позиціонувати себе сильною «серединною» державою; розвивати інформаційні технології; налагоджувати більш ефективні партнерські відносини з країнами Азії, Африки та Сходу; ще активніше брати участь у міжнародних заходах та затверджуватися як член міжнародних організацій; створювати свою геополітичну концепцію та стратегію; остаточно визначити геополітичну ідентичність. Перспективами подальших досліджень є дослідження інших сучасних геополітичних концепцій, а також аналіз та прогнозування геополітичної картини світу та змін у розстановці центрів сили й ролі України в них.

Бібліографічний список:

1. Геффернен М. Значення Європи. Географія та геополітика / М. Геффернен / [Пер. з англ.]. – К. : Дух і літера, 2011. – 464 с.
2. Гумилёв Л. Passionarium. Теория пассионарности и этногенеза. Этногенез и биосфера земли. Конец и вновь начало // Лев Николаевич Гумилёв. – М. : АСТ, 2016. – 936 с.
3. Дашевська О. В. Геополітичний статус держави: сутність, фактори та функції / О. В. Дашевська // Грані. – 2015. – № 9 (125). – С. 33–37.
4. Русанова М. Класична геополітика як наука, що сприяє створенню імперій: критичний зсув у дослідницький парадигмі геополітики / Марина Русанова // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 74. – С. 400–402.
5. Ставицький А. Вплив сучасних геополітичних викликів на економічну безпеку держави / А. Ставицький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2018. – № 4 (199). – С. 45–55.
6. Сучасні геополітичні теорії та школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studies.in.ua/ru/geopolitika-seminary/1287-suchasn-geopoltichn-teoryi-ta-shkoli.html>
7. Фукуяма, Ф. Конец истории и последний человек / Фрэнсис Фукуяма ; [Пер. с англ. М. Б. Левина]. – М. : АСТ, 2007. – 588 с.
8. Саїд В. Е. Орієнталізм / Едвард В. Саїд / [Пер. В. Шовкун]. – К. : Основи, 2001. – 511 с.
9. Хитрич Г. Едвард Саїд, «Орієнталізм». Короткий аналіз першоджерела / Ганна Хитрич // Cultura Libera. – 2013. – 8 квітня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://anculture.blogspot.com/2013/04/blog-post_6742.html
10. Attali J. Millennium: winners and losers in the coming world order / Jacques Attali. – New York : Random House, 1991. – 132 с.
11. The Global Risks Report 2018 13th Edition [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf

References:

1. Heffernen M. Znachennia Yevropy. Neohrafiia ta heopolytyka / M. Heffernen / [Per. z anh]. – K. : Dukh i literatura, 2011. – 464 s.
2. Humylëv L. Passionarium. Teoryia passyonarnosty u etnogeneza. Etnogenez u byosfera zemly. Konets y vnov nachalo // Lev Nykolaevych Humylëv. – M. : AST, 2016. – 936 s.
3. Dashevskaya O. V. Neopolitychnyi status derzhavy: sutnist, faktory ta funktsii / O. V. Dashevskaya // Hrani. – 2015. – № 9 (125). – S. 33–37.

4. Rusanova M. Klasychna heopolityka yak nauka, shcho spryiaie stvorenniu imperii: krytychnyi zsuu u doslidnytskyi paradyhmi heopolityky / Maryna Rusanova // Hileia : naukovyi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats. – 2013. – Vyp. 74. – S. 400–402.
5. Stavyskyi A. Vplyv suchasnykh heopolitychnykh vyklykiv na ekonomichnu bezpeku derzhavy / A. Stavyskyi // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2018. – № 4 (199). – S. 45–55.
6. Suchasni heopolitychni teorii ta shkoly [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://studies.in.ua/ru/geopolitika-seminary/1287-suchasn-geopoltichn-teoryi-ta-shkoli.html>
7. Fukuiama, F. Konets ystoryy y poslednyi chelovek / Frənsys Fukuiama ; [Per. s anhl. M. B. Levyna]. – M. : AST, 2007. – 588 s.
8. Said V. E. Orientalizm / Edvard V. Said / [Per. V. Shovkun]. – K. : Osnovy, 2001. – 511 s.
9. Khytrych H. Edvard Said, «Oriientalizm». Korotkyi analiz pershodzherela / Hanna Khytrych // Cultura Libera. – 2013. – 8 kvitnia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://anculture.blogspot.com/2013/04/blog-post_6742.html
10. Attali J. Millennium: winners and losers in the coming world order / Jacques Attali. – New York : Random House, 1991. – 132 c.
11. The Global Risks Report 2018 13th Edition [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf 17

Litvin L. A. Modern geopolitical concepts: conclusions for Ukraine

The purpose of this paper is to analyze current geopolitical concepts and determine their significance for Ukraine.

It is emphasized that the correct realization of the achievements of geopolitics as one of the leading sciences of the twenty-first century enables the states to choose their foreign policy of development, to protect national interests and to develop in the international arena. At the same time, it is emphasized that modern geopolitics is a complex complex of sometimes ambiguous and controversial projects and projects. Often geopolitical concepts contribute to the functioning of superpowers. Therefore, it is important to adequately analyze current geopolitical concepts and determine the possibility of adopting their ideas for specific use. It is emphasized that the relevance of this study is substantiated by the need to update and make more effective Ukraine's geopolitical strategy using existing scientific achievements and modernization potential of the state.

Such geopolitical concepts as the concepts of convergence, neo-mondialism, neo-Eurasianism, the concept of the «horizon line» by J. Attali, the futurological concept of C. Santoro catastrophes, the idea of Orientalism of Said are analyzed. Their specific features are defined. The concept of geoeconomics and the outlined geoeconomic spatial approach of J. Attali are considered, in particular, possible geoeconomic spaces in the world. Likely possible scenarios of catastrophes by K. Santoro.

It was noted that both in the concept of Mondialism and in the concept of Eurasianism, Ukraine was given the role not of an independent actor, but of a bridgehead for imperial ambitions. Futuristic ideas are effective in predicting particular geopolitical processes and can be used to refresh a geopolitical strategy, and can be used by orientalist scholars and statesmen and politicians to gain a deeper understanding of different cultures in international relations.

It is concluded that the main directions of development of modern geopolitical concepts are: globalization dimension, interconnection between all states of the world, development of market relations and liberalism, increase of the number of local wars, redistribution of geopolitical points of influence, reformation of international organizations. It is emphasized that one of the main aspects in this context is the enhancement of the power of the Pacific States and certain Eastern countries. The geopolitical role of countries in the African continent remains ambiguous. It is determined that it is important for the Ukrainian state to position itself as a strong «middle» state; to develop information technologies; establish more effective partnerships with countries in Asia, Africa and the East; even more actively participate in international events and become a member of international organizations; create its geopolitical concept and strategy; definitively determine geopolitical identity. It is emphasized that the prospects for further research are the study of other modern geopolitical concepts, as well as the analysis and forecasting of the geopolitical picture of the world and changes in the location of the centers of power and the role of Ukraine in them.

Key words: geopolitics, geopolitical concepts, geostrategy.